

4. Рильський М. Т. Проблеми художнього перекладу // Рильський М. Т. Зібрання творів: У 20 т.: Наука; Критика; Публіцистика: Т. 12 – 18 /Редкол.: Л. М. Новиченко (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 1987. – Т. 16. – С. 239 – 306.
5. Федоров А. В. Искусство перевода и жизнь литературы: Очерки. – Л.: Сов. Писатель, 1983. – 352 с.
6. Франко І. Зібрання творів у 50 томах. Т. 39. – К.: Наук. думка, 1983. – 703 с.

Гурин Ірина

Науковий керівник – доц. Царик Л. І.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ 20-30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ У КУРСІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА ФІЛОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У наш час методика викладання української літератури вийшла на той рівень, коли необхідною є заміна старих методів і розробка нових ефективних технологій навчання, які були б спрямовані на виховання вдумливого читача літературних творів, мислячої людини, яка володіє системою знань і розвиненими здібностями працювати у колективі для досягнення очікуваного результату. Змінились вимоги і до фахової підготовки вчителя-словесника. Сучасний вчитель літератури має не лише володіти ґрунтовними літературознавчими знаннями, естетичним смаком і читацькою культурою, але й повинен навчити учнів самостійно аналізувати літературний твір, формувати власну думку про мистецькі явища, аргументовано відстоювати її тощо. Реалізувати такі цілі може використання інтерактивних технологій навчання, які, на відміну від традиційної методики, зорієнтовані на формування у студентів навичок приймати продуктивні рішення, діалогічно спілкуватися, дискутувати, критично мислити.

Знайомство з науковою і науково-періодичною літературою, присвяченою проблемам використання інтерактивних технологій на уроках української літератури, дозволяє зробити висновок про те, що питання вдосконалення й оновлення методів навчання літератури у школі не обійдене увагою науковців. Сутність інтерактивних технологій навчання досліджували М. Кларін, В. Гузєєв, О. Пометун, Л. Пироженко, Г. П'ятакова, Н. Заячківська тощо. Але праці з проблем застосування інтерактивних технологій на заняттях з української літератури у вищій школі відсутні.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей використання інтерактивних технологій під час вивчення модуля «Відродження української літератури 20-30-х років ХХ століття» в курсі історії української літератури на філологічних факультетах вищої школи.

Слово «технологія» походить від грецького *techne* – мистецтво, майстерність, *logos* – наука, закон, знання, вчення і перекладається як наука або вчення про майстерність [5; 48].

У тлумачному словнику української мови термін «технологія» трактується як сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь; навчальний предмет, що викладає ці знання, відомості; сукупність способів обробки або переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення різних виробничих операцій тощо [1; 529].

У визначенні поняття «інтерактивні технології» різними авторами можна помітити певні розбіжності. Наприклад, О. Пометун та Л. Пироженко розглядають інтерактивні технології як окрему групу технологій та протиставляють їх активним технологіям завдяки принципу багатосторонньої комунікації [3, 8]. Білоруські науковці В. Симоненко та Н. Фомін включають інтерактивні технології до складу активних технологій навчання разом з технологіями проблемного навчання, технологіями навчального співробітництва, ігровими та комп'ютерними технологіями [4, 83]. Колектив авторів посібника «Освітні технології у короткому викладі», погоджуючись з науковцями О. Пометун та Л. Пироженко, протиставляє інтерактивні методи навчання активним та пасивним і визначає інтерактивні технології як сукупність методів, які забезпечують формування знань на основі спільної діяльності педагога з учнями, котрі взаємодіють між собою, здійснюючи самонавчання та саморозвиток [2; 25-26]. Таким чином, спільним у всіх трактуваннях терміна «інтерактивні технології» є діалектика взаємодії.

Опираючись на класифікацію інтерактивних технологій О. Пометун і Л. Пироженко, можна виділити чотири групи технологій, які доцільно використовувати під час вивчення історії української літератури на філологічних факультетах вищих навчальних закладів:

- інтерактивні технології кооперативного навчання,
- інтерактивні технології колективно-групового навчання,
- технології ситуативного моделювання,
- технології опрацювання дискусійних питань.

Інтерактивні технології кооперативного навчання, згідно з О. Пометун і Л. Пироженко, передбачають опанування учнями навчального матеріалу у малих групах [3; 24]. Серед методів кооперативного навчання, які доцільно застосувати під час вивчення першого модуля «Відродження української літератури 20-30-х років ХХ століття», можна виділити такі: «Два – чотири – разом», «Ротаційні (змінювані) трійки», «Карусель» тощо.

Інтерактивний метод «Два – чотири – разом» є ефективним для розвитку навичок спілкування в групі, вмінь переконувати партнера та вести дискусію [2; 29]. Його можна використати під час опрацювання теми «Складна картина літературного процесу 20-30-х років ХХ століття», яка, зокрема, має на меті знайомство студентів з творчістю Миколи Хвильового та проблемами, порушеними митцем у ході літературної дискусії в Україні 1925-1928 років у циклі своїх памфлетів. Викладачеві, щоб організувати роботу, потрібно намалювати на дошці дерево, коріння якого – назви памфлетів Миколи Хвильового «Камо грядеши», «Думки проти течії», «Апологети писаризму», «Україна чи Малоросія». Студенти працюють спочатку у парах, потім – у четвірках, після цього переходять до колективного обговорення проблеми. У парах студенти визначають 4 проблеми, порушені Миколою Хвильовим у ході літературної дискусії в Україні 1925 – 1928 років, у четвірках – виділяють 2 проблеми, які записують на «листочках» і прикріплюють до дерева. Після цього колективно обговорюють визначені у групах і парах проблеми.

Інтерактивний метод «Ротаційні (змінювані) трійки» є варіантом кооперативного навчання. Для того щоб організувати роботу, студенти об'єднуються у трійки і стають у коло. Кожен у трійці отримує картку з номером від 0 до 2. Студенти з номером 1 для роботи над новим завданням переходять до наступної трійки за годинниковою стрілкою, з номером 2 – через дві трійки, а з номером 0 залишаються на місці. Трійки рухаються доти, доки є завдання. Цей варіант кооперативного навчання доцільно застосувати під час вивчення теми «Модерністська дискурсивна практика українських поетів 20-30-х років ХХ століття». Тема передбачає знайомство з великою кількістю імен поетів періоду «розстріляного відродження» та їхніх творів, оскільки дозволяє активно, ґрунтовно проаналізувати та обговорити навчальний матеріал з метою його осмислення, закріплення та засвоєння. «Трійкам» можна запропонувати такі завдання:

1. Зобразіть у вигляді схеми чи малюнка різновиди модерністського дискурсу в українській поезії 20-30-х років ХХ століття.

2. Погрупуйте українських поетів 20-30-х років ХХ століття за різновидами стилєвих течій, в межах яких вони творили.

Василь Чумак, Василь Еллан-Блакитний, Павло Савченко, Яків Савченко, Дмитро Загуд, Микола Терещенко, Олекса Слісаренко, Михайль Семенко, Гео Шкурупій, Раїса Троянкер, Віктор Ярина, Валер'ян Поліщук, Євген Плужник, Майк Йогансен, Юрій Яновський, Дмитро Фальківський, Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара, Павло Филипович.

Серед інтерактивних методів кооперативного навчання варто виокремити метод «Карусель», який може забезпечити одночасне включення в активне спілкування всіх учасників з різними партнерами. Його можна використати під час опрацювання творчості Павла Тичини. Організація роботи передбачає особливе розташування учасників у просторі: студенти повинні сидіти навпроти один одного (стілці розставлені у два кола, причому внутрішнє коло нерухоме, а зовнішнє – рухоме). За сигналом викладача всі пересідають на один стілець вліво і опиняються навпроти нового партнера. Під час роботи учасник із внутрішнього кола ставить запитання про творчість Павла Тичини тому, хто сидить навпроти (питання підготовлені заздалегідь). За правильною

відповідь студент отримує кольорову картку. Переможцем стає той, хто збере найбільшу кількість карток. Студентам можна запропонувати такі питання для «Каруселі»:

У якому році вийшла у світ перша збірка поезій Павла Тичини? (1918)

До якої збірки входять вірші «Не Зевс, не Пан, не Голуб-Дух...», «Арфами, арфами...», «Пастелі»? («Сонячні кларнети»)

Хто автор праці про Павла Тичину «Феномен доби. Сходження на Голгофу слави»? (Василь Стус) тощо.

Надзвичайно важливими на заняттях з історії української літератури у вищій школі є інтерактивні технології колективно-групового навчання, що передбачають опанування навчального матеріалу фронтально з метою пояснення, уточнення певних положень, посилення уваги до складних або дискусійних питань в літературі, стосовно яких у студентів повинна бути сформована власна думка. Доцільними на заняттях з історії української літератури будуть такі інтерактивні методи цієї групи, як «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Мозковий штурм» тощо.

Так, метод «Мікрофон» надає можливість кожному швидко висловити свою думку або позицію. Студенти отримуючи уявний «мікрофон» (ручку, олівець тощо), по черзі беруть слово. Наприклад, в межах першого модуля «Відродження української літератури 20-30-х років ХХ століття» студентам можна запропонувати такі питання для «Мікрофона»:

«Самогубство Миколи Хвильового у відповідь на репресії митців, згорання літературної дискусії тощо – це прояв слабкості чи мужності?» (тема «Складна картина літературного процесу 20-30-х років ХХ століття»);

«Чи мав право Євген Маланюк у вірші «Сучасники» засуджувати Павла Тичину за зраду поетичного таланту та соцреалістичне змалювання дійсності?» (тема «Жанрово-стильові особливості збірок Павла Тичини «Сонячні кларнети», «Плуг», «Замість сонетів і октав», «Вітер з України»).

З методом «Мікрофон» часто поєднується інтерактивний прийом «Незакінчені речення». За умови його використання викладач повинен визначити тему, з якої студенти будуть висловлюватися, у формі незакінченого речення. Кожен учасник обговорення має починати свій виступ із запропонованої формули. Наприклад, під час вивчення першого модуля «Відродження української літератури 20-30-х років ХХ століття» студентам можна запропонувати закінчити такі речення:

«Якщо б українська література не зазнала непоправних втрат митців у роки «розстріляного відродження», то...» (тема «Модерністська дискурсивна практика українських поетів 20-30-х років ХХ століття»);

«Миколою Бажана можна назвати новатором у жанрі поезії, тому що ...» (тема «Жанрово-стильова палітра Миколи Бажана») тощо.

Мета інтерактивного методу «Мозковий штурм» в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх студентів протягом обмеженого періоду. Після презентації проблеми та чіткого формулювання проблемного питання (його краще записати на дошці) викладач пропонує всім висловити ідеї, коментарі, навести фрази чи слова, пов'язані з цією проблемою. Наприклад, під час вивчення творчості Володимира Сосюри студентам можна запропонувати висловити ідеї, коментарі, озвучити фрази чи слова, пов'язані з таким проблемним твердженням: «Поезії Володимира Сосюри навчили мене...». Усі пропозиції записуються на дошці чи на великому аркуші паперу в порядку їх виголошення без зауважень, коментарів чи запитань. Обов'язковою умовою є те, щоб викладач не лише підтримував, фіксував креативні, нестандартні ідеї, але й заохочував усіх студентів до висловлення своїх пропозицій [3; 46].

Важливе місце на заняттях з історії української літератури у вищій школі посідають технології ситуативного моделювання. Серед методів цієї групи можна виділити такі: «Магазин самообслуговування», «Диктант для розвідника», «Хокей» тощо. За визначенням дослідників, модель навчання у грі – це побудова навчального процесу за допомогою включення студента у гру (ігрове моделювання явищ, що вивчаються) [3; 55].

Суть методу «Магазин самообслуговування» полягає в тому, що студенти із запропонованого переліку питань, що вивішені на дошці і поділені на групи за коефіцієнтом складності, мають змогу обрати для власної команди запитання за власним бажанням.

Наприклад, під час вивчення теми «Третє цвітіння Максима Рильського» викладач готує перелік питань 3 рівнів складності: «літературознавчий відділ», «ліричний відділ», «творчий відділ».

– «Літературознавчий відділ» (правильно виконане завдання – 1 бал)

Дати визначення літературознавчому терміну «сонет».

Дати визначення літературознавчому терміну «медитація».

– «Ліричний відділ» (правильно виконане завдання – 2 бали)

Прочитати напам'ять одну з поезій Максима Рильського періоду «третього цвітіння».

Виписати з поезій Максима Рильського імена 5 античних богів чи героїв, вказавши назву вірша.

– «Творчий відділ» (правильно виконане завдання – 3 бали)

Прочитайте вірш Максима Рильського «Діалог». Розіграйте дискусію між ліриками і фізиками.

Словесно «намалювати» за допомогою образів одну із запропонованих поезій Максима Рильського («Троянди й виноград», «Мова», «Порада»).

Як вважають науковці, інтерактивний метод ситуативного моделювання «Магазин самообслуговування» доцільно застосовувати на підсумкових заняттях після вивчення певної теми, розділу тощо [2; 34].

Ефективною на заняттях з історії української літератури буде й інтерактивний прийом «Диктант для розвідника». Для того, щоб організувати роботу, студенти повинні об'єднатися у 4 групи. Завдання кожної групи – відтворити текст «диктанту», який прикріплений на дошці, при цьому кожен з учасників групи стає «розвідником». Він може підходити до тексту, скільки потрібно, запам'ятовувати його, щоб повернутись до команди і відтворити їм свою частину. Перемагає група, яка найшвидше справиться із завданням і не допустить помилок (або зробить їх менше найменше). Методичний прийом «Диктант для розвідника» можна використати під час вивчення теми «Складна картина літературного процесу 20-30-х років ХХ століття» і, зокрема, питання про літературні угруповання на західноукраїнських землях у 20-30-х роках ХХ століття. На думку науковців, «Диктант для розвідника» дає змогу розвивати зорову пам'ять, тренує уважність і відповідальність за кінцевий результат [2; 35].

Добре працює на заняттях філологічного циклу й інтерактивний метод «Хокей». Для того щоб організувати роботу, викладач об'єднує студентів у дві команди, які по черзі обмінюються питаннями з теми. Перед початком гри у кожній команді обирають «воротаря» (капітана команди), «захисників» (відповідають на запитання суперників – «відбивають кидок»), «нападників» (ставлять питання суперникам – «роблять кидок»). Перемагає команда, яка «заб'є» більше «голів» («гол» – неправильна чи відсутня відповідь суперників). За ходом гри слідкує «арбітр», який рахує кількість забитих і пропущених «шайб». Такий метод буде доцільним на етапі поглиблення засвоєних знань або повторення вивченого з будь-якої теми першого модуля.

Останнім часом під впливом сучасних соціальних умов збільшується питома вага технологій опрацювання дискусійних питань. На заняттях з історії української літератури добре працюють такі інтерактивні методи опрацювання дискусійних питань, як метод «ПРЕС» та «Займи позицію».

Так, інтерактивний метод «Займи позицію» корисний на початку роботи з дискусійними питаннями та проблемами. На думку дослідників, його можна використовувати на початку заняття для демонстрації розмаїття поглядів на проблему, що вивчатиметься, або після засвоєння студентами певної інформації з проблеми й усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо її вирішення. Слід використовувати дві протилежні думки, які не мають одної (правильної) відповіді [3; 68]. Наприклад, під час вивчення теми «Жанрово-стильові особливості збірок Павла Тичини «Сонячні кларнети», «Плуг», «Замість сонетів і октав», «Вітер з України» студенти знайомляться з відгуками митців і критиків про творчість Павла Тичини, серед яких знайдуться і цілком протилежні думки. Викладач може запропонувати студентам дискусійне питання: «Чи підтримуєте ви точку зору Євгена Маланюка щодо оцінки творчого доробку Павла Тичини: «Від кларнета твого пофарбована дудка зосталась»? Студенти повинні стати біля плаката «підтримую» або «не підтримую»

залежно від їхньої думки щодо обговорюваної проблеми. Плакати розміщені у протилежних кутках аудиторії. Можна запропонувати їм три позиції: «підтримую», «не знаю, немає конкретної позиції», «не підтримую». Усі, хто поділяє одну і ту саму точку зору, повинні обговорити її і виробити спільні аргументи на захист своєї думки. Після викладу різних точок зору учасники можуть змінити своє рішення і перейти до іншого плаката, але з обґрунтуванням причини свого переходу.

Метод «ПРЕС» використовується при обговоренні дискусійних питань, коли потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію. Щоб організувати роботу, викладач роздає студентам матеріали, у яких зазначено чотири етапи технології:

1. Висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваша точка зору (починаючи зі слів «я вважаю, що»).
2. Поясніть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази (починайте зі слів «тому, що»).
3. Наведіть приклади, додаткові аргументи на підтримку вашої позиції, назвіть факти, які демонструють ваші докази («наприклад»).
4. Узагальніть свою думку (починаючи словами «отже», «таким чином»).

Викладач формулює проблему з теми, що вивчається, і пропонує студентам висловити свою думку щодо проблеми з аргументацією. Наприклад, під час вивчення творчості Максима Рильського студентам можна запропонувати таке проблемне питання: «Чи міг Максим Рильський не творити віршів на догоду радянській владі і не оспівувати Сталіна?» Цей метод доцільно використати і під час опрацювання теми «Модерністська дискурсивна практика українських поетів 20-30-х років ХХ століття». Викладач може запропонувати студентам зразки віршів без вказівки на авторство та стильову течію. Завдання студентів – визначити, до якого з різновидів модерністського дискурсу можна віднести аналізовану поезію. Обов'язковою умовою є аргументація власної думки. Метод «ПРЕС» на заняттях з історії української літератури дає можливість студентам висловити власну думку з дискусійних питань у виразній та стислій формі, а також навчає виробляти й формулювати аргументи для відстоювання своєї позиції.

Таким чином, заміна традиційних методів викладання української літератури інтерактивними не лише сприяє формуванню літературознавчої компетенції у студентів-філологів, стимулює їх до співнавчання і взаємонавчання, пошуків шляхів вирішення проблемних ситуацій, але й допомагає створити умови для самореалізації особистості майбутнього фахівця, його професійного самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новий тлумачний словник української мови: в 3 т. / Уклад. В. Яременко, О. Сліпущко – Т. 3. – К.: Аконт, 2008. – 864 с.
2. Освітні технології у короткому викладі: навч.-метод. посіб. для вчит., вихователів та студ. пед. закл. освіти / О. Янкович, Л. Романишина, М. Бойко та ін. – Тернопіль: Астон, 2012. – 144 с.
3. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192с.
4. Симоненко В. Современные педагогические технологии: уч. пособ./ В. Симоненко, Н. Фомин. – Брянск: Издательство БГПУ, 2001. – 395с.
5. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. – Т. 1. – М: НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с.

Варениця Анна

Науковий керівник – доц. Бабій І. М.

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОВОТВОРІВ У РОМАНІ «ЖОВТИЙ КНЯЗЬ» В. БАРКИ

В українській мові досить інтенсивно продукуються індивідуально-авторські неологізми, чи, як ще їх називають, okazіоналізми. На сучасному етапі це актуальне питання знаходить відображення у працях відомих лінгвістів: О.Мельничука, В.Русанівського, М.Кочергана, С.Єрмоленко, Н.Клименко, Є.Карпіловської, О.Стишова, О.Тараненка, Г.Вокальчук, І.Бабій.